

Hvordan bruke læremiddelpakken *Panorama?*

Jannike Ohrem Bakke
Gardermoen, 4. april 2008

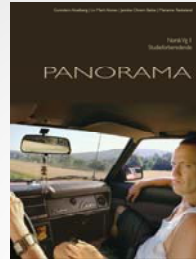
Ane Dahl Torp fra *Panoramas* nettsider

PANORAMA

Læremiddelpakke

- Én bok pr. trinn
- Ressurspermer
- Gratis nettsted

Kommer
mai 2008

Kommer
september
2008 på
nett

GYLDENDAL
UNDERSINING

Hvordan bruke Panorama?

Test deg selv

... deg i boka, gis det her noen opplysninger og enkle råd:

... et mål på vg1 (eller i grunnskolen). Kapitlet kan ... oppgavene kan brukes gjennom året i emner du trenger ... repeterer språklige virkemidler, kan en medelev arbeide ... ns på side X. Det er flere oppgaver på *Panoramas* nettsted.

Det fins egne kapitler i basisferdighetene muntlig kommunikasjon (tale og lytte), lesing og skriving. Her arbeider du med praktisk bruk av språket, som hvordan innlede et foredrag, hvordan huske bedre eller hvordan lage gode overskrifter. Du kan nok dra veksel på kapitlene i flere fag enn norsk.

Tendenser og faser:

Her kan du lese om den tradisjonelle språk- og litteraturhistorien fra middelalderen til 1870 i Norge, men også i Europa. Bruk gjerne tid på inngangen til kapitlene. Kunstuttrykket, språkutdraget og tidslinjen gir god oversikt.

Punkt og linjer:

De korte kapitlene er alternative måter å lese seg gjennom tekst- og språkhistorien. T-banekartet gir en oversikt over emner og aktuelle tekster.

Kurs:

Det fins skrivekurs i tradisjonelle sjangrer, som novelletolkning, side X, og essay, side X. Kurs fra Vg1 fins på nett. Oppskriftene er ment som et utgangspunkt for egen skriving, og de kan manipuleres med.

Oppgaver:

Underveis og til slutt i kapitlene fins oppgaver å velge ut i fra:

Korte, små gjøreoppgaver.

Smart læring, studieteknikkoppgaver. De er ment som forslag til før-, underveis- eller etterlesning. Maler fins i boka på side X.

Tøm teksten er repetisjonsoppgaver, og svarene står «direkte» i boka. Oppgavene egner seg til å repetere/overlære stoff.

Tenk deg om er refleksjonsoppgaver. Svarene står ikke direkte i boka, men det fins naturligvis pekere i teksten. Assosier og reflekter på egen hånd.

Ditt og datt er en samlepott for ulike oppgaver: korte og lange, enkle og vanskelige, kreative og instrumentelle.

Oppslagsdel:

Det fins en oppslagsdel i boka på side X.

Nettsted:

Nettadressen er www.gyldendal.no/panorama. Her fins det oppgaver og tilleggsmateriale til alle kapitler, animasjoner, videointervjuer, lydfiler mv.

Test deg selv

1

TEST DEG SELV

I dette kapitlet kan du teste fagkunnskapene dine i ar del emner i norskfaget som du har arbeidet med på Vgs. Noen av dem har du kanskje arbeidet mest med i grunnskolen. Ved å gjøre ulike oppgaver kan du finne ut hvilke emner du kan godt, hvilke du kan bli bedre på, og om det er noe du helt har glemt. Noen emner er det sikkert nødvendig å repeterer. Du trenger ikke nødvendigvis arbeide med alt stoffet i kapitlet på en gang, eller gjøre alle oppgaver til hvert emne. Løsningsforslag til oppgavene finner du bak i boka (side X). På nettstedet til Panorama fins flere oppgaver, både til dette og annet stoff.

Drama og epikk

1. Hva legger vi i begrepene sjangerforventning og sjangerbrudd?
2. Drama: Forklar begrepene hovedtekst, sidetekst, undertekst, eksposisjon og peripetii.
3. Epikk: Hvilken type forteller er det i hver av disse tekstene?
 - a. Han var en gammel og ganske frydlig mann, med små, stikkende ørne.
 - b. Fysikeren Leonardo kjente lukten av brønt kjøtt og visste det var hans eget.
 - c. Da jeg så han, løst det i nagen. Det kom ikke til å gå.
 - d. Epikk: Forklar begrepene kronologisk oppbygning og scenisk framstilling.

Sammen sette tekster

1. Skjermtekster: Forklar begrepene nede, klikkbart element, menulje og nettside.
2. a. Film: Hvern noen forskjeller på en spillefilm og en dokumentar.
b. Hva kalles ulike typer lyd som kan brukes i en film?

Norrønt språk

- a. Norrønt språk kan også kalles ...?
- b. Når og hvor ble det snakket norrønt?
- c. Hverken i littale Hise brøene eller ordene: 3, 1, p, haf, hafa, fara, drau yr og kinn?
- d. Hva betyr det at norrønt er et kasuspråk, mens moderne norsk er et ordstillingspråk?
- e. Analyser setningen Ólafur gaf Harald hest. Hvilke kasus står eignumne i?

Språklige virkemidler

Hvilke språklige virkemidler er brukt i eksemplene under?

- a. Langt som et vor dt år.
- b. Fælten elvka naccat / og muetm Helling Stones. (Fra Auld Hysquists dikt «Fætern elvka røðun».)
- c. I landet Miramamora / var Farao på ferie / hos fa mora og momora. (Fra André Bjerkes dikt «Farao på ferie».)
- d. Orrene traff henne med uvenet kraft.

8

- Letter og binder overgangen mellom trinnene
- Startkapittel eller til økter underveis
- Innlæring, repetisjon, drill
- Kartlegger og/eller diagnostiserer
- Redskap for differensiering
- Tydeliggjør individuelle vekstpunkter
- Fasit, løsningsforslag og tilleggsoppgaver
- Oppgaver med rett/galt eller refleksjon

www.gyldendal.no/panorama

Hvordan bruke Panorama?

For at du enklere skal kunne orientere deg i boka, gis det her noen opplysninger og enkle råd:

Test deg selv:

Kapitlet har oppgaver i ulike emner, som har vært et mål på vg1 (eller i grunnskolen). Kapitlet kan brukes som test av fjoråret. Oppgavene kan brukes gjennom året i emner du trenger. Eksempel repeterer språklige virkemidler, kan en medelev arbeide med. Fins på side X. Det er flere oppgaver på *Panoramas* nettsted.

Basis

Grundleggende kunnskap i muntlig kommunikasjon (tale og lytte), lesing og skriving. Emnet, som hvordan innlede et foredrag, hvordan huske informasjon. Du kan nok dra veksel på kapitlene i flere fag enn norsk.

Historie og faser:

Her kan du lese om den tradisjonelle språk- og litteraturhistorien fra middelalderen til 1870 i Norge, men også i Europa. Bruk gjerne tid på inngangen til kapitlene. Kunstuttrykket, språkutdraget og tidslinjen gir god oversikt.

Punkt og linjer:

De korte kapitlene er alternative måter å lese seg gjennom tekst- og språkhistorien. T-bar kartet gir en oversikt over emner og aktuelle tekster.

Kurs:

Det fins skrivekurs i tradisjonelle sjangre, som novelletolkning, side X, og essay, side X. Kurs fra Vg1 fins på nett. Oppskriftene er ment som et utgangspunkt for egen skriving, og de kan manipuleres med.

Oppgaver:

Underveis og til slutt i kapitlene fins oppgaver å velge ut i fra:

Korte, små gjørepptgaver.

Smart læring, studieteknikkoppgaver. De er ment: som forslag til før-, underveis- eller etterlesning. Måler fins i boka på side X.

Tøm teksten er repetisjonsoppgaver, og svarene står «direkte» i boka. Oppgavene egner seg til å repetere/overlære stoff.

Tenk deg om er refleksjonsoppgaver. Svarene står ikke direkte i boka, men det fins naturligvis pekere i teksten. Assosier og reflekter på egen hånd.

Ditt og datt er en samlepott for ulike oppgaver: korte og lange, enkle og vanskelige, kreative og instrumentelle.

Oppslagsdel:

Det fins en oppslagsdel i boka på side X.

Nettsted:

Nettadressen er www.gyldendal.no/panorama. Her fins det oppgaver og tilleggsmateriale til alle kapitler, animasjoner, videointervjuer, lydfiler mv.

Basis

- Basiskapitler med vekt på grunnleggende ferdigheter

Muntlig kommunikasjon

Dette kapitlet gir deg råd og øvelser i å kommunisere muntlig. Her vil du finne alt fra presentasjonsteknikker til øvelser i høyttenkning. Det er lagt mest vekt på arbeid med ulike former for muntlige presentasjoner og hvordan du kan vurdere dine egne og andres framføringer.

Oppvarming

Enkle og lekne samarbeidsøvelser kan være en god start. Du skal ikke forberede deg, men tvert imot finne på noe å si på sparket og uten tenkepauser. Slike øvelser belyser viktige sider ved muntlig kommunikasjon, for eksempel betydningen av å lytte, tenke fort og gi raske tilbakemeldinger.

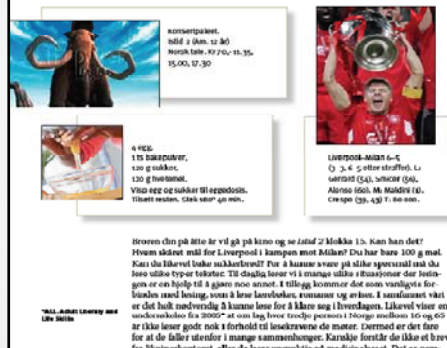
- I tverrgrupper: Deltakere snakker annenhver gang. De bidrar med én setning om gangen. Første deltaker sier en setning der første ord begynner på A, neste på B, osv. Emnene kan for eksempel være en aktuell politisk sak eller en hobby.
- A: Alle liker å drive med fisker.
 - B: Bananfluer er viktig å bruke når du fisker.
 - A: Gikk en gang i uka kan du få kjøpt...
 - Øvelsen er over når dere ikke finner nye ord på rett bokstav.

Vi skiller mellom *forberedt*, spontan tale, som i alfabetoppgaven, og *forberedt* tale. Det er den forberedte talen som blir grundigst omtalt i dette kapitlet.

Tale blir brukt i betydningen *omtale* i presentasjonssammenheng.

Muntlig kommunikasjon

Lesing

konsertpalaset,
sidd i (den, et år)
konsertpalaset, 40 700, 11, 35,
15,00, 12, 30

4 HEG
15 bokstaver,
100 g sukker,
100 g smør,
100 g havremel,
Vil du vite og sukker til eggedosis.
Vil du vite, slik blir det med.

LIVERPOOL-MILAN 6-1
10, 2, 4, 2, etter straffesjutt. La
sønnen (S), SCHWARTZ (S),
Alonso (S), M. Maldini (S),
Crispien (S), 4, 30 T. de son.

Ettersom den på dette år vil gå på kino og se *Intet 2* (Mikkis 1.3). Kan han det?
Hvem skidet med for Liverpool i kampen mot Milan? Du har bare 100 g mel.
Kan du likvel ikke skilte mellom? For å kunne være på slike spørsmål må du
lese ulike typer tekster. Til daglig leser vi i mange ulike situasjoner der lesing
er en hjelp til å gjøre noe annet. I tillegg kommer det som vanligvis fore-
bindes med lesing, som å lese lærebøker, romaner og aviser. I samfunnet vårt
er det helt nødvendig å kunne lese for å kunne se i hverdagen. Likvel viser en
undersøkelse fra 2005* at om lag hver tredje person i Norge mellom 16 og 65
er ikke i stand til å forstå tilsvarende de mest. Dette er det store
for at de faller utenfor i mange sammenhenger. Karakteristisk er det ikke et brev
for å kunne lese, men for å kunne lese og forstå det som er viktig.

Lesing

Skriving

Dette kapitlet handler om å skrive, om råd og tekster til hjelp når du skal skrive ulike typer skriving. Du vil finne både skriving på papir, for eksempel i skoleboka, og skriving på nettside. Dette er skrevet om samme tema som i skoleboka. Skrivings- og grammatikk. Skrivings- og grammatikk er nye og skrevet et annet. Skrivings- og grammatikk er nye og skrevet et annet. Skrivings- og grammatikk er nye og skrevet et annet.

Skriveoppvarming

Skriveoppvarming er en øvelse som skal hjelpe deg til å finne ut hva du vil skrive om. Du kan bruke skrivingen til å finne ut hva du vil skrive om. Du kan bruke skrivingen til å finne ut hva du vil skrive om. Du kan bruke skrivingen til å finne ut hva du vil skrive om.

Skriving

Linde

GYLDEBRAND
UNDERSVISING

Eksempel

Finn X – en korttekst

Finn X er en saklig, informativ eller humoristisk tekst, der du skriver om et substantiv – en ting eller et begrep – gjerne et faguttrykk. Substantivet nevnes ikke med navn, men erstattes av bokstaven X hver gang. Forklaringen må ikke være for enkel, og du må gradvis avdekke viktig informasjon. Begynn med overordnede opplysninger, og avslutt med mer spesifikke. Les eksemplet under, og merk deg når du skjønner hva X egentlig er.

Mange kjenner X. X vokser over hele landet, men ikke på høyfjellet. Ute ved kysten blir X modne primo juli. Du kan spise X som de er, eller med melk og sukker. X er godt på en matrett, som gjerne rulles. Men har du for mye X på, ja, da får du X-tunge!

- a Lag et par korttekster med tittelen «Finn X»! Skriv om hverdagslige ting.
- b Skriv om et fagbegrep. X kan for eksempel være sosiolekt, rim eller sagn.

Læringsbillett

LÆRINGSBILLETT
-som leses inn før pause

Det viktigaste jeg her lært:

LÆRINGSBILLETT
-som leses inn før pause

Et spørsmål jeg har til dagens emne:

Lytteposisjoner

- **Evaluering (informativ, ekspressiv og/eller appellativ)**
- **Spørsmål (utdypende, bekreftende ...)**
- **Oppsummering (lyttelogg ...)**
- **Bekreftende kortrespons**
- **Ikke-reaksjon**
- **Stemningsskapende lyder (klapping, heiarop, bevegelser ...)**
- **Vekstpunkt og fri respons**

Carlie

Hvordan bruke Panorama?

For at du enklere skal kunne orientere deg i boka, gis det her noen opplysninger og enkle råd:

Test deg selv:

Kapitlet har oppgaver i ulike emner, som har vært et mål på vg1 (eller i grunnskolen). Kapitlet kan tjene som en repetisjon eller test av fjoråret. Oppgavene kan brukes gjennom året i emner du trenger individuell trening i. Mens du for eksempel repeterer språklige virkemidler, kan en medelev arbeide med kommaregler. Løsningsforslag/fasit fins på side X. Det er flere oppgaver på *Panoramas* nettsted.

Basis:

Det fins egne kapitler i basisferdighetene muntlig kommunikasjon (tale og lytte), lesing og skriving. Her arbeider du med praktisk bruk av språket, som hvordan innlede et foredrag, hvordan huske bedre eller hvordan lage gode overskrifter. Du kan nok dra veksel på kapitlene i flere fag enn norsk.

Tendenser og faser:

Her kan du lese om den tradisjonelle språk- og litteraturhistorien fra middelalderen til 1870 i Norge, men også i Europa. Bruk gjerne tid på inngangen til kapitlene. Kunstuttrykket, språkutdraget og tidslinjen gir god oversikt.

Oppgaver:

Her måter å lese seg gjennom tekst- og språkhistorien. T-barekartet viser de viktigste tekstene.

Kurs

Her finner du kurs som novelletolkning, side X, og essay, side X. Kurs fra Vg1 og Vg2 er utgangspunkt for egen skriving, og de kan manipuleres med.

Her finner du oppgaver som er satt i kapitlene fins oppgaver å velge ut i fra:

Korte, små gjørespågaver.

Smart læring, studieteknikkoppgaver. De er ment: som forslag til før-, underveis- eller etterlesning. Måler fins i boka på side X.

Tøm teksten er repetisjonsoppgaver, og svarene står «direkte» i boka. Oppgavene egner seg til å repetere/overlære stoff.

Tenk deg om er refleksjonsoppgaver. Svarene står ikke direkte i boka, men det fins naturligvis pekere i teksten. Assosier og reflekter på egen hånd.

Ditt og datt er en samlepott for ulike oppgaver: korte og lange, enkle og vanskelige, kreative og instrumentelle.

Oppslagsdel:

Det fins en oppslagsdel i boka på side X.

Nettsted:

Nettadressen er www.gyldendal.no/panorama. Her fins det oppgaver og tilleggsmateriale til alle kapitler, animasjoner, videointervjuer, lydfiler mv.

Bruke nettsidene som inngang til et emne?

- Arbeide med kjennetegn (ved bruk av nettsidene)
- Samtale, diskusjon og drøfting
- Lese
- Skrive selv → KURS

Kurs

• Praktiske kurs i alle ”skolesjangrene”

Kurs:

Å skrive novelletolkning

Kurset *Å skrive novelletolkning* tar utgangspunkt i Kjell Askildsens novelle «Hjemkomsten», men det kan også brukes i arbeid med å skrive andre novelletolkninger.

Spor og bevis

Å lese en novelle når målet er å tolke den, kan sammenliknes med detektivarbeid. Du – detektiven – må lete i novellen etter spor eller tegn, som du tror kan være viktige sider ved teksten. Det kan for eksempel være en mangesituasjon, et forhold mellom to personer eller en hendelse som gjentar seg og blir et mønster. Hvorfor ser for eksempel hovedpersonen i novellen «Hjemkomsten» seg flere ganger i speilet?

Deretter må du forsøke å finne bevis som sannsynliggjør observasjonene dine. Det gjør du ved å stille spørsmål til teksten og lese mellom linjene. Svarene og refleksjonene dine, tolkningen, må du skrive inn i teksten. En tolkning kan kalles en *argumenterende tekst*, fordi du begrunner hva som er viktig i din forståelse eller tolkning av teksten.

Når du skal analysere en novelle, må du nærlese den.

a Lag en leksikondefinisjon for ordet *novelletolkning*.

Å nærlese og å bruke oppskrift

Det fins selvsagt mange måter å skrive en litterær tolkning på. I dette kurset får du en oppskrift som du må tilpasse den novellen du arbeider med. Noen punkter bør være med, som presentasjon av tekst og innholdsreferat. Andre punkter kan være mindre relevante for tolkningen din, for eksempel virkemidler som du nok ser, men ikke opplever som viktige for leseropplevelsen.

- Les «Hjemkomsten» (eller en annen novelle) individuelt, og skriv et avsnitt om det du mener teksten handler om. Hva er konflikten i novellen?
- Les teksten i grupper gjennom å lese i roller. Se forklaringen på side XX.

Innledning

En litterær tolkning kan begynne på flere vis. I kapittel 2 på side 39 er det vist fire eksempler. Uansett hvilken form for innledning du velger, bør du presentere novellen du skal gi deg i kast med. Husk tittel, samling, utgivelsesår og navn på forfatter. Skriv gjerne relevant bakgrunnsinformasjon om forfatteren og tiden novellen ble til.

Et eksempel: Novellen «Hjemkomsten» av Kjell Askildsen er hentet fra samlingen *Heretter følger jeg deg helt hjem*, som kom ut i 1953. Den ble av enkelte møtt med motstand. Noen kritikere mente at Askildsen gikk altfor langt i å skildre seksuelle forhold mellom unge mennesker. I Mandal, der forfatteren er født og oppvokst, ble boka fjernet fra bibliotekhyllene. Faren hans, lensmannen, brennte sin utgave. I «Hjemkomsten» kan vi se konturene av et erotisk forhold mellom en kvinne og en mann, men det er forventningene deres til hverandre og den manglende kommunikasjonen mellom dem som er hovedfokuset i teksten.

SKRIVING I FLERE SJANGRE | 257

Innholdsreferat

Når du skal gi et kort referat av hva novellen handler om, kan det være til stor hjelp å bruke sporeord som *når* og *hø*-ordene *hven*, *hva*, *hvor*, *hvordan* og *hvorfor*. Pass på at du ikke bruker opp gode poeng til tolkningen din i referatet. Referatet bør ta liten plass.

Et eksempel fra «Hjemkomsten»: En kvinne pynter og sminker seg. Trollspeilet gjør henne vakker. Huset er rent, og velduftende lukt i en slank vase yser opp i rommet. Alt er klart, men mannen hennes lar vente på seg. Tiden fram mot hjemkomsten bruker kvinnen til å stramme brystholderen og ransere om det øreblikket han vender hjem. Når mannen omsider kommer, tar han seg knapt tid til å prate. Han virker sliten etter reisen og ønsker bare å være alene med avisen og radioen. Både radioen og forholdet deres skurrer.

- Gi et referat av novellen der du svarer på spørsmål som kan stilles ved hjelp av spørsmålene ovenfor. Kan du strikke enceltord og gjøre teksten strammere?
- Les teksten på side XX og skriv et referat.

Hoveddel – på jakt etter virkemidler

I tekstens hoveddel må du forsøke å parekunn-skap om analyse med fylldige refleksjoner. De er ikke virkemidlene i seg selv som er viktige, men funksjonen de ha i teksten, det vil si hvordan de påvirker leseropplevelsen. Du må derfor stille spørsmål til teksten mens du leser, som: Hvorfor er mannen i «Hjemkomsten» aviserende? Svarene dine gir grunnlaget for tolkningen. Du må forsøke å underbygge dem med utgangspunkt i novellen.

- Fyll ut et begrepskart med gjentakelse (eller et annet virkemiddel) som begrep. Se malen på side XX. Rutene til høyre, kalt egenskaper, synliggjør virkemidlets funksjon. Hvorfor fungerer gjentakelsene i teksten din forståelse av den?

Viskal se på flere virkemidler som det kan være relevant å reflektere rundt.

Komposisjon

Komposisjon handler om hvordan novellen er satt sammen. Se på punktene a–d nedenfor. Hvc kjennetegner denne novellen, og hva betyr det for teksten at komposisjonen er som den er?

- Er novellen kronologisk fortalt, eller har teksten brutt kronologi? Fins det tilbakeblikk og frampek-tekst?
- Er åpnings-snitte:
 - en presentasjon av person, tid og sted
 - en in medias res-åpning, der leseren blir ført rett inn i handlingen
 - en presentasjon av fortelleren og forteller-situasjonen
- Hvoran er spenningskurven? Er det flere topppunkter? Er det et virkelig høydepunkt?
- Har teksten en åpen eller en lukket slutt?
- Er sluttpoenget overraskende? Har novellen en sirkelkomposisjon, der teksten slutter på tilsvarende måte som den begynte?

Å arbeide med komposisjon:

- Del «Hjemkomsten» opp i viktige scener. Nummerer dem. Lag en tidslinje der du plasserer scenene inn etter når de skjer. Er novellen kronologisk fortalt?

258 | KAPITTEL 7

GYLDENDAL
UNDERVISING

Hvordan bruke Panorama?

For at du enklere skal kunne orientere deg i boka, gis det her noen opplysninger og enkle råd:

Test deg selv:

Kapitlet har oppgaver i ulike emner, som har vært et mål på vg1 (eller i grunnskolen). Kapitlet kan tjene som en repetisjon eller test av fjoråret. Oppgavene kan brukes gjennom året i emner du trenger individuell trening i. Mens du for eksempel repeterer språklige virkemidler, kan en medelev arbeide med kommander. Lesingsforslag/fasit fins på side X. Det er flere oppgaver på *Panoramas* nettsted.

Tendenser og faser

ommunikasjon (tale og lytte), lesing og skrivning
dan innlede et foredrag, hvordan huske
a veksel på kapitlene i flere fag enn norsk.

historien fra middelalderen til 1870 i
en til kapitlene. Kunstuttrykket, språkutdra-

De korte kapitlene er alternative måter å lese seg gjennom tekst- og språkhistorier. T-banekartet gir en oversikt over emner og aktuelle tekster.

Kurs:

Det fins skrivekurs i tradisjonelle sjangrer, som novelletolkning, side X, og essay, side X. Kurs fra Vg1 fins på nett. Oppskriftene er ment som et utgangspunkt for egen skrivning, og de kan manipuleres med.

Oppgaver:

Underveis og til slutt i kapitlene fins oppgaver å velge ut i fra:

Korte, små gjøreoppgaver.

Smart læring, studieteknikkoppgaver. De er ment som forslag til før-, underveis- eller etterlesning. Maler fins i boka på side X.

Tøm teksten er repetisjonsoppgaver, og svarene står «direkte» i boka. Oppgavene egner seg til å repetere/overlære stoff.

Tenk deg om er refleksjonsoppgaver. Svarene står ikke direkte i boka, men det fins naturligvis pekere i teksten. Assosier og reflekter på egen hånd.

Ditt og datt er en samlepott for ulike oppgaver: korte og lange, enkle og vanskelige, kreative og instrumentelle.

Oppslagsdel:

Det fins en oppslagsdel i boka på side X.

Nettsted:

Nettadressen er www.gyldendal.no/panorama. Her fins det oppgaver og tilleggsmateriale til alle kapitler, animasjoner, videointervjuer, lydfiler mv.

Tendenser og faser

Språk og teksthistorie fra middelalderen til i dag

1990–2008: Virkelig uvirkelig

Bildet over er et fotografi. Det ser ut som et scenario fra en fest som har holdt på en stund. Rundt feststolene ligger og står det flasker. Kvinnen til venstre bærer seg over mannens nakke på en måte som vi ser i et Edward Munchs mykebrakte motivet, «Vampyr». Bak dem på veggen er det et lite portrettbilde av Munch-artisten «Kvinne i fire studier». Vi ser også et bilde som kan være «Tjennestjente heller anklag» av Vismann, en av 1900-tallets store malere. Her parer til høyre et villens smil, og mannen kysser kvinnens hals. Gjennom en døråpning ser vi inn i et annet rom, der en mannsperson halv ligger over et bord og over, noen av kvinnen lener seg ned ryggen til.

Personene virker utsmatt, som om de har problemer med å holde seg ved bevissthet. Det er klart erotiske undertoner i motivet. En lita over dem gir assosiasjoner til «mannen med bløtt», det vil si døden. Bildet kan tolkes som en framstilling av menneskifall med rus, forførelse og apokalyptiske. Selv om personene er plassert tett sammen, ser de ikke på hverandre. De har ikke kontakt.

Fotografiet er manipulert. Personene baderst er like tydelige som de som er nærmest oss. Det er altså en iscenesettelse. Menneskene er omgitt av spor fra kulturhistorien. Med små endringer kunne dette like gjerne ha vært et bilde fra 1800-tallet som fra 2000-tallet. Bildet representerer romets tendenser i kulturhistorien etter 1990, blant annet utvikling av forskjellen mellom sansehet og fiksjon, ideellitet og forfall, teknologiske utviklinger, manipulasjon og lek med intertekstuelle referanser.

NÅNNOENDEET ALLE DE ELSENDE
SOM LIGGER DER BORTE I SVANINGEN
OM Å TA KLÆRNE AV?

Mallom kunstene, på den skregig jorden,
ligger en naken par på høykant.
Alle parer er avholdt.
Over dem stikker det opp tårn, møster og spiser.

Tar jeg rødt dag, luft, med menneskeheten min?

Ingen har stjålet ideen.
Ingen har tapt.
Det er bare slik at alt er blitt likt,
luft er blitt lik, jord er blitt lik, vann
er blitt lik. Både ideen er blitt en annen.

(Inger Elisabeth Hansen, 1993)

Dette diktet av Inger Elisabeth Hansen er et krigsdikt. Det er skrevet med krigen i det tidligere Jugoslavia som bakgrunn, en krig som brøt ut i 1992, med konstante angrep, omstendigheter, omstendigheter og nedslidning av soldater. Diktet minner om et alle er ansett «selvde», selv om personene ligger «på høykant», som om de var ting. «Ingen har stjålet ideen», står det. Dette kan leses som en allusjon til Prometheus (grikk mytologi), han som stjålet ild fra gudene og ga den til menneskene. Straffen for gudene var at ondskapen ble sendt til jorden. Nå er det altså ingen som har stjålet ild. Det er ingen gud å skyld på. Og ideen var blitt en annen. Den er blitt endeløst, men den opprettholder seg et hjelp for menneskene. Det ender ikke uten at noen tar ansvar. Diktet kan leses som kritikk av slik ansvarsholdelse.

	1800	1820	1840	1850	1860	1870
LITTERJERE PERIODER	► Romantikken i Europa (1790-1830) ► Romantikken i Norge (1790-1830) ► Tilblivelse i naturen ► Organisme ► Forfatter ► Litteratur	► Romantikken i Europa (1790-1830) ► Romantikken i Norge (1790-1830) ► Tilblivelse i naturen ► Organisme ► Forfatter ► Litteratur	► Romantikken i Europa (1790-1830) ► Romantikken i Norge (1790-1830) ► Tilblivelse i naturen ► Organisme ► Forfatter ► Litteratur	► Romantikken i Europa (1790-1830) ► Romantikken i Norge (1790-1830) ► Tilblivelse i naturen ► Organisme ► Forfatter ► Litteratur	► Romantikken i Europa (1790-1830) ► Romantikken i Norge (1790-1830) ► Tilblivelse i naturen ► Organisme ► Forfatter ► Litteratur	► Romantikken i Europa (1790-1830) ► Romantikken i Norge (1790-1830) ► Tilblivelse i naturen ► Organisme ► Forfatter ► Litteratur
FORFATTERE OG TEKSTER	► SCHNITZ (1750-1800) ► I. W. GÖTTE (1740-1832) ► Der unge Werthers Johann (1774) ► Faust (1808 og 1832) ► L. AUSTIN (1775-1827) ► Schiller og Goethe (1819) ► Forfatter og skildrer (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► SCHNITZ (1750-1800) ► I. W. GÖTTE (1740-1832) ► Der unge Werthers Johann (1774) ► Faust (1808 og 1832) ► L. AUSTIN (1775-1827) ► Schiller og Goethe (1819) ► Forfatter og skildrer (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► SCHNITZ (1750-1800) ► I. W. GÖTTE (1740-1832) ► Der unge Werthers Johann (1774) ► Faust (1808 og 1832) ► L. AUSTIN (1775-1827) ► Schiller og Goethe (1819) ► Forfatter og skildrer (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► SCHNITZ (1750-1800) ► I. W. GÖTTE (1740-1832) ► Der unge Werthers Johann (1774) ► Faust (1808 og 1832) ► L. AUSTIN (1775-1827) ► Schiller og Goethe (1819) ► Forfatter og skildrer (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► SCHNITZ (1750-1800) ► I. W. GÖTTE (1740-1832) ► Der unge Werthers Johann (1774) ► Faust (1808 og 1832) ► L. AUSTIN (1775-1827) ► Schiller og Goethe (1819) ► Forfatter og skildrer (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► SCHNITZ (1750-1800) ► I. W. GÖTTE (1740-1832) ► Der unge Werthers Johann (1774) ► Faust (1808 og 1832) ► L. AUSTIN (1775-1827) ► Schiller og Goethe (1819) ► Forfatter og skildrer (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)
KUNST OG KULTUR	► C.D. Friedrich (1774-1840) ► «Gittet» i menneskene (1817)	► J.C. Dahl (1788-1857) ► «Gittet» i menneskene (1817)	► A. Dahl (1788-1857) ► «Gittet» i menneskene (1817)	► L. Hertzberg (1830-1902) ► «Gittet» i menneskene (1817)	► T. Kallsten (1857-1914) ► «Gittet» i menneskene (1817)	► T. Kallsten (1857-1914) ► «Gittet» i menneskene (1817)
Språk	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)
HISTORIE	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)
ARBEIDSTID	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)
MUSIKK	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)	► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819) ► Indre og ytre (1819)

- Faglig og aktuell inngang til kapitlene
- Språk- og litteraturhistorie i samme kapittel
- Tidslinjer
- På nettsidene: lydklipp, lenkesamling og sammendrag

Hvordan bruke Panorama?

For at du enklere skal kunne orientere deg i boka, gis det her noen opplysninger og enkle råd:

Test deg selv:

Kapitlet har oppgaver i ulike emner, som har vært et mål på vg1 (eller i grunnskolen). Kapitlet kan tjene som en repetisjon eller test av ferdighet. Oppgavene kan brukes gjennom året i emner du trenger individuell trening i. Mens du for eksempel repeterer språklige virkemidler, kan en medelev arbeide med kommuneregler. Løsningsforslag/fasit fins på side X. Det er flere oppgaver på *Panoramas* nettsted.

Basis:

Det fins egne kapitler i basisferdigheter: muntlig kommunikasjon (tale og lytte), lesing og skriving. Her arbeider du med praktisk bruk av språket, som hvordan innlede et foredrag, hvordan huske bedre eller hvordan lage gode overskrifter. Du kan nok dra veksel på kapitlene i flere fag enn norsk.

Punkt og linjer

Oppgaver:

Underveis og til slutt i kapitlene fins oppgaver å velge ut i fra:

Korte, små gjørepptgaver.

Smart læring, studieteknikkoppgaver. De er ment som forslag til for-, underveis- eller etterlæring. Maler fins i boka på side X.

Tøm teksten er repetisjonsoppgaver, og svarene står «direkte» i boka. Oppgavene egrner seg til å repetere/overlære stoff.

Tenk deg om er refleksjonsoppgaver. Svarer står ikke direkte i boka, men det fins naturligvis pekere i teksten. Assosier og reflekter på egen hånd.

Ditt og datt er en samlepott for ulike oppgaver: korte og lange, enkle og vanskelige, kreative og instrumentelle.

Oppslagsdel:

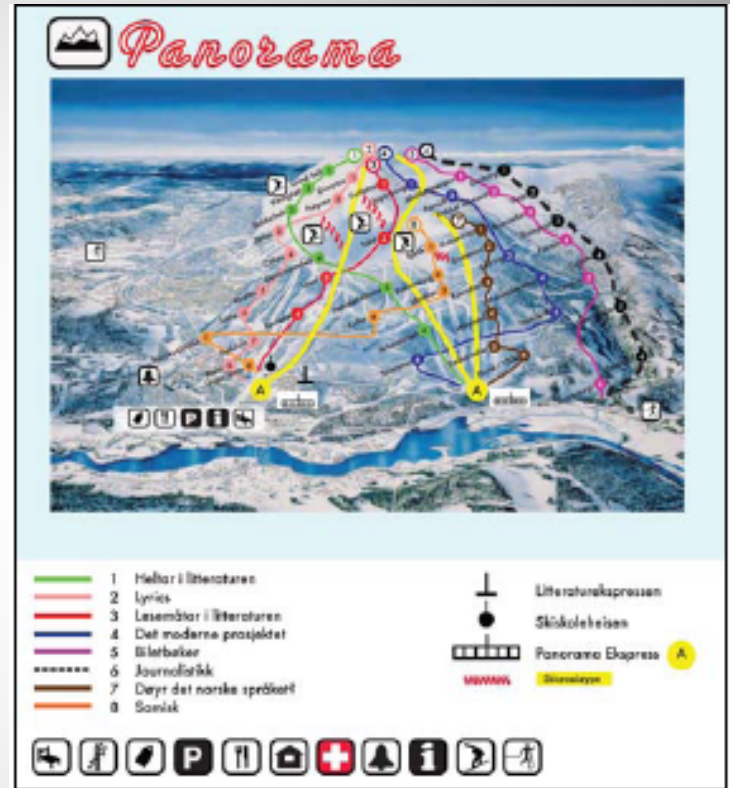
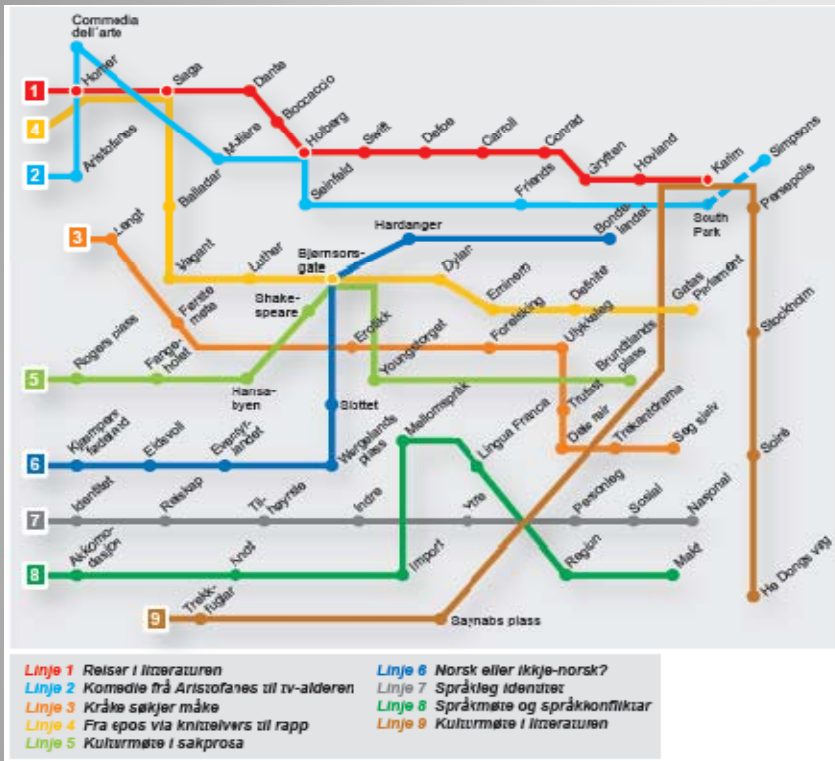
Det fins en oppslagsdel i boka på side X.

Nettsted:

Nettadressen er www.gyldendal.no/panorama. Her fins det oppgaver og tilleggsmateriale til alle kapitler, animasjoner, videointervjuer, lydfiler mv.

Punkt og linjer

Hvordan bruke Panorama?

For at du enklere skal kunne orientere deg i boka, gis det her noen opplysninger og enkle råd:

Test deg selv:

Kapitlet har oppgaver i ulike emner, som har vært et mål på vg1 (eller i grunnskolen). Kapitlet kan tjene som en repetisjon eller test av fjoråret. Oppgavene kan brukes gjennom året i emner du trenger individuell trening i. Mens du for eksempel repeterer språklige virkemidler, kan en medelev arbeide med kommaregler. Løsningsforslag/fasit fins på side X. Det er flere oppgaver på *Panoramas* nettsted.

Basis:

Det fins egne kapitler i basisferdighetene muntlig kommunikasjon (tale og lytte), lesing og skriving. Her arbeider du med praktisk bruk av språket, som hvordan innlede et foredrag, hvordan huske bedre eller hvordan lage gode overskrifter. Du kan nok dra veksel på kapitlene i flere fag enn norsk.

Tendenser og faser:

Her kan du lese om den tradisjonelle språk- og litteraturhistorien fra middelalderen til 1870 i Norge, men også i Europa. Bruk gjerne tid på inngangen til kapitlene. Kunstuttrykket, språkutdraget og tidslinjen gir god oversikt.

Punkt og linjer:

De korte kapitlene gir forskjellige måter å lese seg gjennom tekst- og språkhistorien. T-banekartet gir en oversikt over emner og språkhistorier.

Kurs:

Det fins skrivekurs i tradisjonelle sjangrer, som ferdig skrevet skrift, side X, og essay, side X. Kurs fra Vg1 fins på nett. Oppskriftene er ment som et utgangspunkt for egen skriving, og de kan manipuleres med.

Oppgaver

Inne i boka og til slutt i kapitlene fins oppgaver å velge mellom fra:

- Korte, små gjørep oppgaver.
- Smart læring, studieteknikk og studiearbeid er ment som forslag til før-, underveis- eller etterlesning. Muligheter fins på side X.
- Oppgaver som er repetisjonsoppgaver, og svarene står «direkte» i boka. Oppgavene egner seg til å repetere/overlære stoff.
- *Tenk deg om* er refleksjonsoppgaver. Svarene står ikke direkte i boka, men det fins naturligvis pekere i teksten. Assosier og reflekter på egen hånd.
- *Ditt og datt* er en samlepott for ulike oppgaver: korte og lange, enkle og vanskelige, kreative og instrumentelle.

Oppslagsdel:

Det fins en oppslagsdel i boka på side X.

Nettsted:

Nettadressen er www.gyldendal.no/panorama. Her fins det oppgaver og tilleggsmateriale til alle kapitler, animasjoner, videointervjuer, lydfiler mv.

Oppgavetyper

Det er oppgavetyper på *fem* nivåer

Arbeid sammen to og to. Finn et svar på hva som kan være den sentrale tematikken i «Liten fabel».

Tøm teksten

- 1 Studer maleriet «De ensomme gamle. Husandakt» på side 132. Skriv stikkord til maleriet. Eruk bildekommentarene og finn også egne stikkord.

Tenk deg om

- 1 Hvorfor heter underkapitlet «Lengsel, opprør og originalitet», tror du?
- 2 Studer maleriene på side 110 og 132. Les innledningene til 1700- og 1800-tallet på side 111 og

Ditt og datt

- 1 Finn to til fire malerier som kan illustrere 1800-tallet. Let i bøker eller på Internett. Skriv en kort bildekommentar som forklarer hvorfor disse bildene er gode eksempler.

Smart læring

- 1 Les eventyret «Reveenkja». Forsøk å fylle ut en fortellingspyramide om teksten. Se mal side X
- 2 Begrepskart: Bruk folkevise eller sagn som begrep, og fyll skjemaet ut. Se mal side X.

Smart læring

GYLDENDAL
UNDERSINING

Hvordan bruke Panorama?

For at du enklere skal kunne orientere deg i boka, gis det her noen opplysninger og enkle råd:

Test deg selv:

Kapitlet har oppgaver i ulike emner, som har vært et mål på vg1 (eller i grunnskolen). Kapitlet kan tjene som en repetisjon eller test av fjoråret. Oppgavene kan brukes gjennom året i emner du trenger individuell trening i. Mens du for eksempel repeterer språklige virkemidler, kan en medelev arbeide med kommaregler. Løsningsforslag/fasit fins på side X. Det er flere oppgaver på *Panoramas* nettsted.

Basis:

Det fins egne kapitler i basisferdighetene muntlig kommunikasjon (tale og lytte), lesing og skriving. Her arbeider du med praktisk bruk av språket, som hvordan innlede et foredrag, hvordan huske bedre eller hvordan lage gode overskrifter. Du kan nok dra veksel på kapitlene i flere fag enn norsk.

Tendenser og faser:

Her kan du lese om den tradisjonelle språk- og litteraturhistorien fra middelalderen til 1870 i Norge, men også i Europa. Bruk gjerne tid på inngangen til kapitlene. Kunstuttrykket, språkutdraget og tidslinjen gir god oversikt.

Punkt og linjer:

De korte kapitlene er alternative måter å lese seg gjennom tekst- og språkhistorien. T-banekartet gir en oversikt over emner og aktuelle tekster.

Kurs:

Det fins skrivekurs i tradisjonelle sjangrer, som novelletolking, side X, og essay, side X. Kurs fra Vg1 fins på net. Oppskriftene er ment som et utgangspunkt for egen skriving, og de kan manipuleres med.

Oppgaver:

Underveis og til slutt i kapitlene fins oppgaver å velge ut i fra:

Korte, små gjøreoppgaver.

Smart læring, studieteknikkoppgaver. De er ment som forslag til før-, underveis- eller etterlesning. Måler fins i boka på side X.

Tøm teksten er repetisjonsoppgaver, og svarene står «direkte» i boka. Oppgavene egner seg til å repetere/overlære stoff.

Tenk deg om er refleksjonsoppgaver. Svarene står ikke direkte i boka, men det fins naturligvis pekere i teksten. Assosier og reflekter på egen hånd.

Ditt og datt er en samlepott for ulike oppgaver: korte og lange, enkle og vanskelige, kreative og dokumentelle.

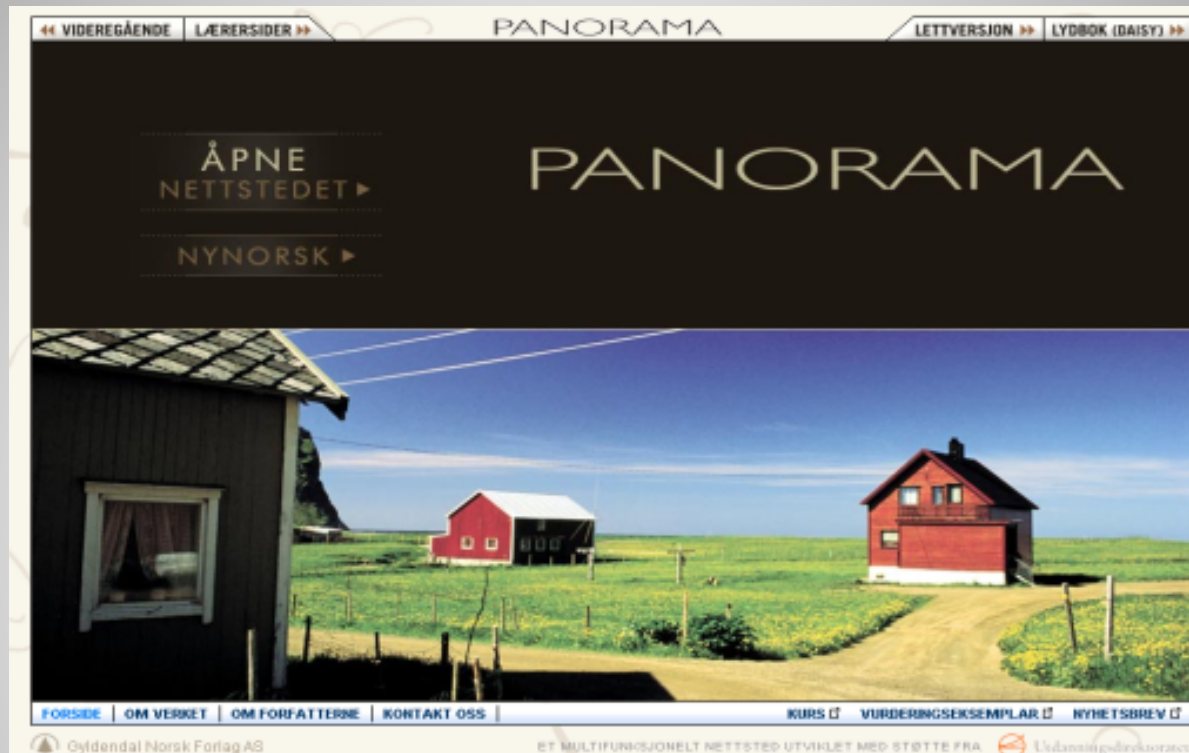
Nettsted

Her fins det oppgaver og tilleggsmateriale til alle kapitlene og mer.

HVORDAN BRUKE PANORAMA? | 3

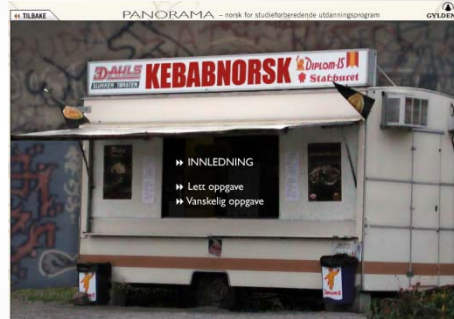

GYLDENDAL
UNDERSVISING

www.gyldendal.no/panorama

Noen smakebiter

GYLDENDAL
UNDERSVISING